

*Beknopte aantekeningen der
ontmoetingen en verrichtingen
in den Russischen veldtocht.*

De memoires van Melchior Hoek, gep. It.kol., opgetekend in 1852.

Getekend portret van Melchior Hoek, gedateerd 1836.

MELCHIOR (MELCHERT) HOEK (*gedoopt te Leeuwarden, 7 september 1786 – overleden te Kampen, 30 juni 1869*) ging op 12-jarige leeftijd in dienst als tamboer in het Bataafsche Leger¹. In 1806 ging hij over naar de Koninklijke Garde, die in 1810 werd ingelijfd bij het Franse leger. Met diverse andere sergeants werd hij bevorderd tot 2e luitenant en naar Noord-Duitsland gestuurd om daar een nieuw geformeerd infanterieregiment, het 127eme Régiment, te exerceren. Met dit regiment nam hij deel aan de Russische veldtocht, waar hij voor zijn daden beloond werd met het Legion d'Honneur. Na de campagne in Duitsland in 1813 werd hij naar Frankrijk gestuurd, maar na de val van Napoleon gerepatrieerd naar Nederland. Daar ging hij in juni 1814 in dienst bij het 2^e Bataljon Infanterie van Linie. Hij nam niet deel aan de campagne tegen Frankrijk het jaar daarna, maar werd kapitein in het zopas opgerichte 34^e Bataljon Infanterie Nationale Militie. Na aanstellingen bij andere afdelingen werd hij gedetacheerd bij een afdeling Schutterij tijdens de Belgische Opstand. Hij werd beloond met de Militaire Willemsorde 4^e klasse. In 1842 ging hij met pensioen met de rang van luitenant-kolonel. Vanaf dat jaar tot aan zijn pensionering in 1854 was hij commandant van het Huis van Opsluiting en Tuchtiging in Leeuwarden.

Gedurende die tijd, in 1852, schreef hij zijn memoires over de Russische Veldtocht. Deze zijn in 1995 gepubliceerd door S.M.W.A. de Haan onder de titel "Prenez courage. Autobiografie van Melchior Hoek, luitenant in de Grande Armée tijdens de Russische veldtocht 1812"², waarin ook de familie van Melchior Hoek uitgebreid wordt beschreven. Deze transcriptie beperkt zich tot de memoires zelf, met toevoeging van diverse informatie en portretten.

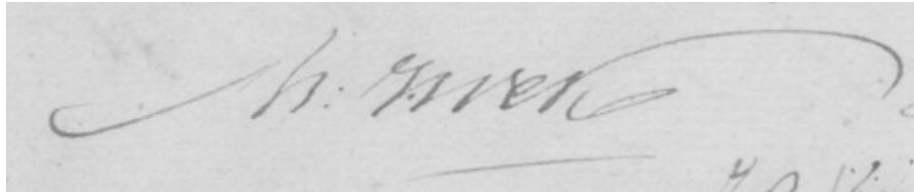
¹ Militaire loopbaan van Melchior Hoek:

13-06-1799 tamboer, 1^e bataljon, 4^e Halve Brigade (vanaf 1803 10^e Bataljon Infanterie),
05-12-1803 over naar de 7^e compagnie 11^e Bataljon Infanterie,
04-05-1804 korporaal bij de 6e compagnie,
21-09-1805 over naar de 3e compagnie,
21-09-1806 over naar de Garde,
12-09-1809 sergeant,
26-07-1810 over naar de 1e compagnie, Depotbataljon 2e Regiment Grenadiers van de Garde,
01-10-1810 inlijving bij de Franse Keizerlijke Garde,
08-04-1811 over naar het 127eme Régiment d'Infanterie de Ligne als 2e luitenant,
20-08-1812 1e luitenant,
25-07-1813 adjudant-majoor bij het 3e bataljon,
16-02-1814 over naar het 'korps Hollandse pioniers',
25-05-1814 gerepatrieerd, van 26-05 t/m 25-06 op toelage als ambteloos burger,
26-06-1814 1e luitenant bij het 2e Bataljon Infanterie van Linie,
09-07-1815 over naar het 34^e Bataljon Infanterie Nationale Militie als kapitein,
01-06-1816 over naar de 16^e Afdeling Infanterie,
01-06-1830 over naar de 13^e Afdeling Infanterie,
27-03-1833 aanstelling als commandant van de 6^e compagnie, 22^e Bataljon Reserveschutterij,
04-07-1833 over naar de 9^e Afdeling Infanterie,
08-05-1834 gedetacheerd bij het 1^e bataljon 4^e Afdeling Mobiele Zuidhollandse Schutterij,
10-09-1836 majoor,
15-08-1837 ontheven van zijn detachering bij de Schutterij,
23-08-1837 commandant, Reservebataljon 2^e Afdeling Infanterie
17-08-1839 ontheffing van het commando over de 6^e compagnie, 22^e Bataljon Reserveschutterij,
14-07-1840 over naar de 3^e Afdeling Infanterie (vanaf 1841 3^e Regiment Infanterie),
06-04-1842 gepensioneerd met de rang van luitenant-kolonel.

Melchior nam deel aan de campagnes tegen Oostenrijk in 1805-1806, in Zeeland in 1809, tegen Rusland in 1812 en Duitsland in 1813. Hij raakte gewond bij Smolensk (geraakt in zijn linker- en rechterheup en zijn linkerbeen), waarvoor hij werd onderscheiden met het Legion d'Honneur. Voor zijn deelname aan de Tiendaagse Veldtocht werd hij beloond met de Militaire Willemsorde 4^e klasse en het Metalen Kruis.

² L.A.F. Barjesteh van Waalwijk van Doorn, F.J. van Rooijen, ed., "Tussen Vrijheidsboom en Oranjewimpel. Bijdragen tot de geschiedenis van de periode 1795 – 1813 (Rotterdam: Barjesteh, Meeuwes & co, Historische Uitgeverij Rotterdam, 1995)

Beknopte aantekeningen der ontmoetingen en verrigtingen in den Russischen veldtogt van 1812 bij het Groote Leger onder keizer Napoleon, van den thans gepensioneerden luitenant-kolonel, kommandant van het Huis van Opsluiting en Tuchtiging te Leeuwarden; door hem daargesteld in het jaar 1852.

A photograph of a handwritten signature in dark ink on a light-colored paper. The signature is written in a cursive style and appears to read 'M. Hoek'. The ink is slightly faded and the paper shows some texture.

Handtekening van Melchior Hoek onder de geboorteakte van zijn dochter Eugenie, d.d. 16 mei 1836.

Zoo verschillend als de loopbaan van elken burger in het bijzonder is, moet ook de loopbaan van elken soldaat dit zijn. Zoowel als die van den burger van zijn individuele geaardheid zijn natuurlijke hoedanigheden, vooral van zijne opvoeding doch het meest van duizende omstandigheden, die hij op zijnen levensweg ontmoet, en die de wereld gewoon is geluk of ongeluk te noemen, afhankelijk blijft, en die hem tot een ondergeschikt of een zelfstandig wezen maken, evenzoo hangen bij den soldaat bevordering, roem en eer van gelijke omstandigheden af. Overbodig zou het zijn zulks door bewijzen uit het praktische leven te staven. Het is dus meerendeels uit de omstandigheden zelve dat een soldaat, die slechts bevelen ontvangt en gehoorzaamt, in de uitvoering dier bevelen zich de bronnen van zijn geluk ziet openen of sluiten, geluk uit ongeluk en omgekeerd ziet ontstaan, of uit de geboren nevenomstandigheden de middelen opspoort om zijne eerezucht te bevredigen, of ook de verwezenlijking zijner telkens teleurgestelde hoop van de vervulling des tijds moet blijven verwachten. Mijne militaire loopbaan heeft mij de gelegenheid gegeven die waarheid al vroeg te leren.

Als onvolwassen jongeling in 1799 in dienst getreden werden mijne jeugdige ligchaamskrachten even vroeg op het slagveld ontwikkeld, en ondergingen mijne verwachtingen en de ondervinding des praktischen en dadigen levens wijzere lessen dan waarvoor mijne prille jeugd en de haar eigene begoochelingen vatbaar waren. Reeds had ik aan vier campagnes, waaronder die van Oostenrijk en Zeeland in 1805, 1806 en 1809 medegemaakt, toen ik na twaalf jaren dienst, in 1811, mijne eerste doelwit bereikte en met nog elf onderofficieren, waarvan er tien van het Regiment Grenadiers van de Garde herkomstig waren, tot 2^e luitenant bij het 127^e Regiment van Linie benoemd werd. Uit de hierna volgende opgave, die slechts weinig belangrijks bevat, vindt men behoudens van eenen die mij ontgaan is, derzelver namen. Wij waren toen geene soldaten die 'scheepsjournalen' hielden; het beste geheugen was het beste dagboek. De latere gebeurtenissen en omstandigheden hebben mij meermalen doen betreuren geene meerdere bijzonderheden omtrent deze krijgsmakkers te hebben kunnen opsporen.

orde-nummer	geslachtsnamen	voornamen	bekomen blessuren e.d.	bijzonderheden	aanmerkingen
1.	Crijne ³	B.	geene	Port l'Aigle	Hij sneuvelde voor Smolensko
2.	Van Geel ⁴		geblesseerd		
3.	Van Haarlem ⁵		idem		
4.	Bruning ⁶		onbekend	vreemdeling	
5.	Mulder ⁷		doodgeschoten		
6.	Patt ⁸		onbekend	vreemdeling	
7.	Nelius ⁹		idem	idem	
8.	Kühn ¹⁰		idem	idem	
9.	Van Tuyll ¹¹				
10.	Hoek	Melchior	3 maal geblesseerd		
11.	N.N.				
12.	Boas ¹²				

Van bovenstaande 12 officieren is slechts de eerstgemelde B. Crijne met mij in 't vaderland geretourneerd, doch thans¹³ reeds sedert jaren overleden. Bruning, Patt, Nelius en Kühn zijn als vreemdelingen voor den inmarsch in Rusland bij een corps Étrangers ingedeeld geworden. Boas, die zich te Smolensko bijzonder distingueerde, had het kommando over de artillerie van het regiment.

Het 127e Regiment, waarbij wij als officier benoemd waren, moest te Hamburg geheel nieuw opgericht worden en bestond voor het grootste gedeelte uit Hamburgers, Bremen, enz.; het waren allen rekruten. Wij gevoelden ons bij onze aankomst te Hamburg zeer vereerd ons allen twaalf tot instructeurs van het regiment benoemd te zien, en het was aan onzen eenparigen ijver toe te schrijven dat geheel ons regiment na verloop van slechts twee maanden met oud gedienden kon wedijveren. De regimentskommandant, Scheffer¹⁴ genoemd, betuigde ons dan ook niet alleen zijne tevredenheid en dankzegging, maar bij het doen hunner inspectiën, gaven ook onderscheidene generaals ons daarvan minzame verzekering en goedkeuring te kennen.

Nog geene zes maanden had het regiment bestaan, toen de kolonel voornoemd last ontving zich met hetzelfde naar Duitschland te begeven, waar het onmiddellijk bij het 1^e

³ Bernardus Crijne, geboren 25 april 1772 te Nijmegen; in 1787 in dienst gegaan als tamboer bij het regiment Oranje-Gelderland, is in 1810 sergeant-majoor bij de 8^e Compagnie, 1^e Bataljon van de Garde.

⁴ (Vermoedelijk) Jacobus Johannes van Geel, gedoopt op 13 juni 1781 in de Zuiderkerk te Amsterdam, sergeant bij de 3^e Compagnie, 1^e Bataljon van de Garde.

⁵ Pieter van Haarlem, geboren 10 april 1784 te Haarlem, sergeant bij de 8^e Compagnie, 2^e Bataljon van de Garde.

⁶ Georg Ludwig Brunings, geboren ca. 1772 te Hameln, Duitsland, sergeant-majoor bij de 8^e Compagnie, 2^e Bataljon van de Garde.

⁷ (Vermoedelijk) Hendrikus Mulder, gedoopt op 17 april 1782 te Kampen, sergeant bij de 3^e Compagnie, 1^e Bataljon van de Garde.

⁸ Johann Thomas Patt, geboren ca. 1776 te Pottenberg in Nassau, Duitsland, sergeant bij de 5^e Compagnie, 2^e Bataljon van de Garde.

⁹ Johannes Anton Nelius, geboren ca. 1778 te Kirburg bij Hachenburg, Duitsland, sergeant-majoor bij de 5^e Compagnie, 2^e Bataljon van de Garde.

¹⁰ Georg Kühn, geboren ca. 1771 te Maubeuge, Frankrijk, sergeant bij de 8^e Compagnie, 2^e Bataljon van de Garde.

¹¹ Adrianus van Tuyll, R.K. gedoopt op 12 april 1786 te Brielle, sergeant bij de 8^e Compagnie, 2^e Bataljon van de Garde.

¹² Louis Boas, geboren 25 juni 1789 te Amsterdam, voormalig kapitein bij het Korps Israëlieten.

¹³ In 1852.

¹⁴ Kolonel Christian Henri Schaeffer (18 november 1772 – 6 april 1842). Aangesteld als kolonel op 14 maart 1811. Bevorderd tot brigade-generaal op 25 december 1813.

corps d'armée onder den maarschalk Ney¹⁵, bij den divisie-generaal Gérard werd ingedeeld om met geheel het leger tegen Rusland op te trekken, hetwelk Napoleon, door zijn bij het zwaard verworven standpunt medegesleept en door zijnen ondernemenden aard aangevuurd, voornemens was te verpletteren ten einde het ideaal van zijnen keizerlijken luister, dat van geheel Europa duurzaam onder zijnen scepter te doen bukken, te bereiken. De bijzonderheden van den marsch uit talrijken geschriften, waarin de geschiedenis van Napoleon en dezen zijnen veldtogt beschreven staan, overbekend zijnde, ga ik dezelve stilzwijgend voorbij. Het zij genoeg gezegd dat deze onze marsch even luisterrijk was als of wij reeds zegevierende van het verwonnen Rusland wederkeerden; dat zij behoudens eenige strooperijen even spoedig als ordelijk plaatsgreep, en dat wij zonde eenigen tegenstand tot aan de rivier de Nawa¹⁶ doortrokken, op welk punt wij de nodige vivres voor eenige dagen werden voorzien. Schoon ook de levensmiddelen vanaf den Oder tot aan de Weichsel¹⁷ en de Nawa genoegzame voorraad voorhanden en met het uiterst overleg geplaatst waren, was men behoedzaam in het verstrekken derzelve. Men weet dat Napoleon weleer zijnen minister, toen deze bezwaren over de verbazende geldsommen voor den Russischen veldtogt benodigd had geopperd, antwoordde: "Croyez-vous donc que je me sois pas occuper du sujet à qui faire payer les sommes de la guerre?"¹⁸ Men zal zich insgelijks herinneren dat een der ministers, over 's lands financiën sprekende, had in het midden gebracht: "dat men elk ration brood dat te Moscow zou worden gegeten, uit Parijs zou moeten betalen; dat Frankrijk niet in staat was om geheel Europa, met wien het uitging, aldus op reis vrij te houden, en dat nog wel in een oogenblik waarin deszelfs financiële hulpbronnen naar Spanje stroomden; dat men zoodoende als het ware de uitersten in brand stak, terwijl de vlam tot het door zoovele pogingen uitgeput midden terugslaande, onszelven (Frankrijk) zou kunnen verslinden".

Dit alles overpeinsde ik, gereedstaande over de Nawa te trekken, zonder aan de toekomst een oplossing te vragen, die den vooruitzienden en profetischen geest der ministers aan des keizers legerscharen en zijn staatkunde verbindt. Wij hielden bij deze rivier drie dagen en drie nachten stil, opdat den ganschen kavallerie, met den onstuimigen Murat, den koning van Napels, aan het hoofd, den tijd zoude hebben om den overtogt der Nawa, waarover inderhaast eene brug was opgeslagen, te bewerkstelligen. En inderdaad was het tijdsverloop van 3 maal 24 uren slechts juist genoegzaam om de opgeslagen brug aanhoudend met den trein kavallerie te bedekken. Daarna volgde het 1e corps d'armée¹⁹, hetwelk verder uit infanterie, artillerie, enz. bestond. Zoodra ook de infanterie de overzijde der rivier bereikt had, werd ons vanwege den keizer Napoleon eene proclamatie voorgelezen. Den inhoud der keizerlijke proclamatie genoegzaam algemeen bekend zijnde, is het voor dit kort bestek voldoende te zeggen dat de keizer zich openlijk aan zijn leger verklaarde, dat hij hetzelfde aanmoedigde tot onverschrokken volharding in den strijd en, de schoonste toekomst voorspellende, de schitterendste beloften deed. Van dit oogenblik af dagteekenden onze dagelijksche bivouakken. Ieder oogenblik werden er sterke patrouilles niet alleen op verkenning uitgezonden, maar ook tot het opdoen van levensmiddelen, naardien wij op hoog bevel niets van onze provisie mogten nuttigen. Als wij de keizerlijke zorgen met betrekking tot den onbeschrijflijken voorraad van levensmiddelen, bij transporten in bataillons en eskadrons verdeeld, en die in duizende wagens uit de magazijnen van de Weichsel afkwamen en waarvan het grootste gedeelte nu reeds bezwaarlijkof in het geheel niet tot ons kon afkomen, of het leger volgen, zoo wegens

---

¹⁵ Een vergissing; het I Corps stond onder leiding van Maarschalk Davout.

¹⁶ In het manuscript staat de Nawa, maar dit moet uiteraard de Njemen zijn.

¹⁷ Wisla

¹⁸ "Zou u daarom geloven dat ik mij niet bezighoudt met aan wie ik de kosten van de oorlog moet betalen?"

¹⁹ D.d. 22 juni 1812.

derzelver gewigt van 5 à 6000 centenaars²⁰, meerendeels door slagvee voortgetrokken, als wegens de snelheid der oorlogsmarschen, de slechte wegen, de verwijderde afstanden, het gedurig gebrek aan wagens, karren en vervoermiddelen en bovenal de keizerlijken aandacht en bezorgdheid voor dit gedeelte van de dienst met al den ernst, die ons heden aan de toekomst verbond, hadden gadeslagen, wij zouden de vroeger aangehaalde ministeriële bezwaren evenzoo betracht hebben. Als zij tot ons legerhoofd waren doorgedrongen, terwijl hij die op Zijn onwrikbaar voorgenomen doel slechts schijnbaar niet beseffen wilde, wij zouden reeds gewis eenen blik in de rampen hebben kunnen werpen, die wij op onzen togt tegemoet gingen. Doch men liet ons ook den tijd niet om oppervlakkig, veel min ernstig na te denken. De plannen van Napoleon om het Russische leger, hetzij op één punt vereenigd, hetzij verspreid met zijne 4 maal honderdduizend strijders te verrassen of te overrompelen, moesten met den spoed aan zijn voortvarend karakter eigen worden ten uitvoer gebracht.

Om van dien spoed een denkbeeld te geven zal het genoeg zijn aan te teekenen dat wij zonder eene bepaalde rust immer doormarceerende, allengs Smolensko naderden; dat wij na eene laatste etappe, van welke wij niet minder dan 17 uren in de 24 gemarceerd hadden, ons eerst ten 9 ure des avonds op het bivouac voor Smolensko bevonden²¹ en wel in de nabijheid van een groot kreupelbosch, waar wij nog dezelfde nachte eene groote redoute opwierpen, die reeds bij het aanbreken van den dageraad met het noodige geschut voorzien was. De maarschalk Ney werd ter linkerzijde beschut door de rivier, en was ter rechterzijde gedekt door de kavallerie van koning Murat. Twee steile heuvels waarop Smolensko gebouwd is, vernauwden den loop der Borysthenes²². Zij had het aanzien van twee steden, evenals het naburige Keulen en Deutz, met opzigt dat zij door twee rivieren gescheiden, doch door twee bruggen iets minder lang dan de Keulsche burg gemeenschap hebbende, slechts één geheel uitmaakten. Daarentegen was zij omringd met eenen muur van meer dan 24 voet hoogte, ter dikte van 16 of 18 voet en ter lengte van 3000 vadem²³, door 29 torens en een kasteel met 5 bolwerken verdedigd, hebbende eene breede gracht, die tevens tot bedekten weg diende. Onderscheidene vestingwerken en voorsteden verhinderden het naderen der poorten van Mohilew en den Dnjepr, terwijl ook deze verdedigd werden door eene drooge stroombedding, die nagenoeg geheel de stad omringde en naarmate zij van den kant des kasteels den Dnjepr naderde, in droogte en diepte toenam.

Napoleon bevond zich mede op het bivak. Hij was in eenen stoel gezeten en warmde zijne verkleumde leden aan een groot vuur, van hetwelk het mij trouwens gebleken is, dat hij een groot minnaar was. Reeds had zijn krijgskundig oog de noodige beschikkingen gemaakt voor al hetgene dat ook vooruitzag te behoeven. Het leger, dat ternaauwernood voor een enkel etmaal van levensmiddelen was voorzien geworden, was nu voor een geruimen tijd van het noodige voorzien. De rustelooze bedrijvigheid der hoofdofficieren, de expresses en estafettes, het komen en gaan van ordonnans-officieren getuigden van hetgeen door dat oog tot 's keizers brein was opgeklommen. De hospitalen op verschillende punten, als door een tooverslag op 's keizers bevel geformeerd, verkondigden ons genoegzaam dat voor Smolensko geen offer te groot was, en dat er meer strijders zouden vallen dan die hospitalen bevatten konden. De kennelijke ongerustheid met betrekking tot de voorraadsverzorgingen van Orsja, de maatregelen en voorzorgen om den onbedachtzamen soldaat de uitersten vertering zijner mondkost in te scherpen, de lange colonne op den linkeroever van de Dnjepr opgerukt, de uitstekende en erkende orde die in alle afdeelingen van ons corps zoo zichtbaar uitkwam, de ongeduldige verwachting, de peinzende houding van Napoleon door de aanwezige generaals omstuwde, in één woord de aanblik van al wat ons omringde droeg de

---

²⁰ Centenaar: gewichtseenheid van 100 ponden, ongeveer gelijk aan 100 kg (dus 5 à 600.000 kg).

²¹ D.d. 16 augustus 1812

²² Klassiek-Griekse benaming voor de Dnjepr.

²³ 1 voet (Rijnlandsch) = 0,314 meeter; 1 vadem (Rijnlandsch) = 1,88 meter.

sprekende kentekenen dat ons legerhoofd, dewelke in de vijandelijke verbeelding aan alle plaatsen tegenwoordig scheen, met de daad slechts hier aanwezig was om er op den toestand zijns legers te blikken en nogmaals de noodige bevelen tot den aanval kortstondig te overpeinzen. Weldra volgden die bevelen aan ieder generaal. De blik van Napoleon werd helder, men zag het vertrouwen op zijn gelaat, en reeds ten 5 ure des morgens attackeerde men den vijand²⁴. Doch men vond zulk een geduchten tegenstand dat na een zeer kort tijdsverloop geheel de omliggende gracht der redoute met lijken (zowel van menschen als van paarden) bezaaid lag. De Russische kavallerie, schoon zij reeds herhaalde malen op de redoute was aangevallen, werd nogtans telkens teruggeslagen. Ook onze geformeerde quarrées en echelons doorstonden ettelijke charges dier kavallerie. Zij werden met evenveel vuur ondernomen als afgewend, waarvoor de vijand bij de gevoelige verliezen welke hij had geleden, eindelijk tot den terugtogt genoodzaakt en terstond door infanterie geremplaceerd werd, welke zich in een groot kreupelbosch op eene met diepe drooge stroombeddingen doorsneden grond geschaard had. De kolonel Scheffer, wien de vijandelijke beweging niet ontgaan was, gelastte onmiddellijk dat de voltigeurs-kompagnie, waarbij ik mij bevond, en tirailleur tegen de Russische infanterie zou ageren. Naauwelijks had de strijd van beide zijden door geheele zwermen eenen aanvang genomen, toen ik de eerste officier was die door eenen geweerkogel dermate in den heup getroffen werd, dat ik vreesde mij niet te kunnen staande houden en mij voor de geest stelde dat de schitterende belofte, ons door 's keizers proclamatie toegezegd, niet bij eenen enkelen kogel stonden vervuld te worden. Ik bleef derhalve op mijnen post, doch na mij nog een geruimen tijd in het gevecht te hebben opgehouden begon de schemering mijner oogen mij al te duidelijk te zeggen dat de bekomene wonde met veel bloedverlies gepaard ging en een goed gelegd verband noodzakelijk was alvorens het kommando te kunnen en te mogen hervatten. Ik retireerde derhalve tot dat einde. De kolonel Scheffer, die zich met het overige gedeelte van het regiment in eene laagte bevond, zag mij terugkomen en zeide vragenderwijze op een onbeleefden, ja grove toon: "Foutre! Vous êtes déjà en arrière?"²⁵ Waarop ik hem geraakt en kortaf antwoordde: "je suis blessé, colonel!"²⁶

"Eh bien! Laissez-vous panser!"²⁷

Op dit tweede, even bits als het vorige ontvangen antwoord moreel gekwetst geworden, repliceerde ik hem: "Non, je ne me ferai pas panser, colonel, si non je me panserai moi-même, car je vous prouverai que je suis Hollandais. Mais je vous prie, colonel, de ne traitez pas un brave officier de la sorte, et vous aurez lieu de vous convaincre que je le suis."²⁸ Mezelf verbonden hebbende, spoedde ik mij terstond weder, zoo goed als ik kon, naar de tirailleurs-linie, waar ik mijn kapitein gesneuveld en den 1^e luitenant met twee zware blessuren gekwetst vond, terwijl er van de 125 manschappen nog slechts 13 agerende waren, welk gering getal ik nog een oogenblik tegen den vijand staande hield. Dit oogenblik was echter kort, daar ik na eenige kommando's door eenen tweeden kogel in de linkerzij getroffen werd, die mij ter aarde stortte.

De sergeant Schafhausen, een Duitscher, die mij had zien vallen, snelde mij ter hulp teneinde mij naar het corps terug te brengen; doch in zijn edele poging ontving hij van den vijand eene ogenblikkelijke belooning, die juist niet van de aangenaamste was, dewijl een der kogels die ons om de ooren floten hem een deel van zijnen grooten neus medenam. Met Deutsche phlegmatie zeide hij bij het ontvangen dezer wonde: "Sehen Sie mahl, Herr

---

²⁴ Slag om Smolensk, 17-18 augustus.

²⁵ "Verdomme! Bent u nu al terug?"

²⁶ "Ik ben gewond, kolonel!"

²⁷ Antwoord van kolonel Schaeffer: "Goed, laat uzelf verbinden!"

²⁸ "Nee, ik zal niet verbonden worden, kolonel, zo ik mijzelf zal kunnen verbinden, want ik zal u bewijzen dat ik een Hollander ben. Maar ik verzoek u een dapper officier niet zo te behandelen, u zult uzelf ervan kunnen overtuigen dat ik dat ben."

Leutenant, jetzt darf ich mich nicht mehr bei einem Mädchen zeigen; nun packen dir verfluchte Spitsbuben mir noch meine Nase mit".²⁹ Wij moesten nu de voor mij zoo hoogst noodzakelijk geworden terugtogt voortzetten. Daar wij den vijand onder het retireren, zoveel als doenlijk was, nadeel trachten toe te brengen, trof mij te dier gelegenheid een derde kogel aan het linkerbeen, doch dit was gelukkig slechts een schampschot.

Door den sergeant Schafhausen ondersteund, zag de kolonel Scheffer, die zich nog steeds in de laagte bevond, mij terugkomen en riep mij toe: "Eh bien! C'est trop chaud la-bas?"³⁰ "Oui Colonel, comme vous voyez"³¹, gaf ik hem ten antwoord, terwijl ik mijne drieledige verwonding zien liet. De vroeger norsche toon des kolonels veranderde nu in een beleefde toespraak: "Je suis content de vous et si vous n'allez pas recevoir la croix d'honneur, ce ne sera ma faute."³² Ik benuttigde dit onderhoud om den kolonel te verzoeken de nog aanwezige tirailleurs te doen aflossen, hem tevens te kennen gevende dat er nog slechts 13 van de 125 overgeblevenen tot op het ogenblik agerende waren. De kolonel gaf mij zijne verwondering te kennen, doch hij voldeed terstond aan mijn verzoek en zond eene andere compagnie naar het bloedige terrein, welke echter in even korten tijd en met even groot verlies als de mijne werd afgelost. Successievelijk onderging elke compagnie een gelijk lot. Een bataillon van ons regiment, hetwelk nog niet in het vuur was geweest en door den kolonel op bevel van den maarschalk Ney onder passende aanspraak tot moedbetooning, die trouwens overbodig was, daarin zoude worden geleid, werd door den kolonel ongeveer op de volgende wijze aangesproken:

"Mijne kinderen,

Ik heb het geluk den eernaam van 'vader' over u te mogen voeren. Vertrouw op God en op uwen keizer. Ik reken op uwe dapperheid, want ik kan niet veronderstellen dat er zich onder u lafhartigen zouden bevinden. Mogt dit echter het geval zijn, dan geef ik u het onderlinge regt u van de zoodanigen te ontdoen, door hem eene kogel door den kop te jagen. Komt, mijne kinderen, volgt uw vader!"

Hierop hoorde men de kommando's: "Crissez les baionettes! Tambours, musique!"³³ En het met waren heldenmoed bezielde bataillon besliste den zegen van dien dag; het nam Smolensko stormenderhand in.

Nu begaf ik mij, door een krijgsmakker ondersteund, naar de caisson d'ambulance teneinde mij te laten verbinden. Er was moeyelijk hulp te krijgen. De heeren doctoren hadden met hunne adsistenten werks genoeg om armen en beenen af te zetten. Geheele wagens reden af en aan om de menschenleden op te nemen en bij Smolensko uit te storten en nieuwe bevrachting van ledematen te komen afhaken.³⁴ Ik moest dus geheel den loopenden dag en daarop volgende nacht zonder hulp en verband blijven liggen. Behalve mijne heupwond waren de andere blessuren gelukkig slechts vleeschwonden, en daarom lieten de heeren doctoren voor nog belangrijkere patiënten, meer spoed vorderende operatiën, mij nog steeds aan mijn lot over. Hier nu hulpeloos liggende en een akelig gillen, kermen en kreunen hoorende, besloot ik mij weder naar mijn regiment te begeven, hetwelk op het kerkhof voor

---

²⁹ "Kijk eens, luitenant, nu kan ik mij niet meer bij een meisje vertonen; nu nemen die vervloekte schurken mij de neus weg."

³⁰ "Welaan, is het warm daarginds?"

³¹ "Ja kolonel, zoals u ziet."

³² "Ik ben tevreden over u, en als u niet onderscheiden wordt met het erekruis, zal dit mij niet aan te rekenen zijn."

³³ "Veld 't geweer! Tamboers, muziek!"

³⁴ Het 127eme RI verloor bij Smolensk 26 doden, drie officieren en 106 onderofficieren en manschappen raakten gewond.

de stad gebivouakkeerd lag. Men hief mij op een paard en ik verliet de ambulance zoo goed ik kon.

Bij mijn aankomst ontving mij de kolonel met al de hartelijkheid van een krijgsbroeder. Hij bood mij terstond een stuk brood en een glas wijn aan en liet mij terstond door een niet onhandig soldaat het eerste verband op elk mijner wonden leggen. Dit was naauwelijks geschied of het leger werd door den Keizer geïnspecteerd, ten einde de vacaturen in het cadre te completeren; bij welke gelegenheid ik de onderscheidende eer genoot aan zijne keizerlijke majesteit te worden voorgesteld. De keizer wierp een doordringenden blik op mij en zag mij vragend aan, doch spoedig klopte hij mij vriendelijk op den schouder en vroeg: "Est-ce que les Russes ont joué avec toi?"³⁵ "Oui, mon Empereur, comme vous voyez"³⁶, was mijn antwoord, tevens op mijne blessuren wijzende. Nu rigtte de keizer zich tot den kolonel Scheffer en vroeg: "Quel grade a-t-il, cet officier?"³⁷ "Sous lieutenant,"³⁸ gaf deze ten antwoord, en de keizer vervolgde: "Colonel, il faut le marquer en lieutenant premier, et lorsqu'il n'y a pas de place dans les voltigeurs, il faut déplacer un autre. Je veut que ce brave reste dans les voltigeurs."³⁹

Vervolgens vroeg de keizer hoeveel officieren bij het regiment mankeerden en nadat de kolonel den keizer beantwoord had, werd het cadre officieren voltallig gemaakt. Nu stond de keizer gereed om zich te verwijderen, doch de kolonel hield hem staande en vroeg eenige decoratiën voor zijne dapperen, waarop de keizer hem ten antwoord gaf: "Vous en aurez plus tard, colonel."⁴⁰ De kolonel hield zich met dat antwoord niet tevreden en zeide: "Sire! Je vous tiens par l'habit; accorder-les moi à présent."⁴¹ En hij voegde er terstond bij: "Je ne vous demande rien pour moi, mais pour mes braves."⁴² De keizer antwoordde: "Jusqu'à présent votre régiment n'a pas porte l'aigle, maintenant je vous l'accorde!"⁴³ De generaal grave De Segur heeft deze omstandigheden in zijn werk "De Geschiedenis van Napoleon en het Groote Leger" (pag. 255) aldus beschreven⁴⁴:

De keizer deelde schitterende belooningen uit; het 12e, 21e en 127e Regiment van Linie en het 17^e ligte ruitery ontvingen 87 eeretekenen en graden. Dit waren de regimenten van Gudin⁴⁵. Tot dien tijd had het 127e geen standaard gehad, want toen moest men zijn vaandel op het slagveld veroveren om te toonen dat men het er vervolgens op zou kunnen bewaren. De keizer reikte er hetzelfde eigenhandig één over. Ook het corps van Ney bedacht hij milderdijk. Zijnen weldaden waren groot in zichzelf, en werden het nog meer door haren vorm. Hij voegde de gift nog waarde toe door de wijze waarop hij derzelve uitreikte. Men zag hem zich vervolgens doen omringen van elk regiment als van eene familie. Nu eens sprak hij met luider stem de officieren, onderofficieren en soldaten toe, hun de dapperste uit alle dapperen noemende, dan weeder hoorde men hem de gelukkigsten vragende en hem terstond beloonende. De officieren wezen aan, de

---

³⁵ "Hebben de Russen met u gespeeld?"

³⁶ "Ja, mijn keizer, zoals u ziet."

³⁷ "Welke rang heeft deze officier?"

³⁸ "2^e Luitenant."

³⁹ "Kolonel, u moet hem benoemen tot 1^e Luitenant, en als er geen positie is bij de Voltigeurs, dan moet u een andere overplaatsen. Ik wil dat deze dappere bij de Voltigeurs blijft." De promotie tot 1^e Luitenant vond plaats op 20 augustus 1812.

⁴⁰ "U zult deze later krijgen, kolonel."

⁴¹ "Sire! I houd u nu bij uw jas [als in: iemand aan zijn jasje trekken, iemand ergens aan herinneren]; geeft u ze mij terstond."

⁴² "Ik vraag niets voor mijzelf, maar voor mijn dapperen."

⁴³ Tot dusver heeft uw regiment de *aigle* niet gedragen, nu sta ik het u toe!"

⁴⁴ Generaal grave De Ségur, "Geschiedenis van Napoleon en het Groote Leger gedurende het jaar 1812", uitgegeven te Rotterdam door J. Immerzeel, 1825

⁴⁵ Charles-Étienne-César graaf Gudin de la Sablonière (1768-1812), commandant van de 3e Divisie van I Corps

soldaten bevestigden, de keizer keurde goed. Aldus, zooals hij zelf gezegd had, werden de keuzen oogenblikkelijk in eenen cirkel bevestigd.

Elders (pag. 256) zegt genoemde Fransche schrijver:

Nooit leverde een slagveld een schouwspel op dat meer geschikt was om in geestdrift te brengen; het geschenk van die zoo welverdienden standaard, de praal van die bevorderingen, de vreugdekreeten, de roem van die oorlogshelden, welke op de plaats zelve, waar die roem behaald was, beloond werd hunne dapperheid die verkondigd werd door eene stem van welke elke toon door het oplettend gespannen Europa weergalmd, door dien grooten veroveraar wiens besluiten hunne namen door de geheele wereld en voornamelijk onder hunne medeburgers en in den schoot hunner tegelijk gerustgestelde en verhoovaardigde familiën zouden uitbreiden; hoevele voordeelen tegelijk! Zij waren erdoor bedwelmd; hijzelf [de keizer] scheen zich in den beginne door hunne vervoeringen te laten verhitten.

Onder de nog van het 127e Regiment overgeblevene krijgshelden heerschte tevredenheid, moed en vertrouwen. De keizer had ze 'mannen' genoemd "par lesquels il pouvait conquerir le monde"⁴⁶. De gesneuvelden waren oorlogshelden "qui tombèrent pour l'immortalité"⁴⁷. De gevechten waaraan zij hadden deel genomen "serait a jamais la plus glorieuse partie de l'histoire militaire"⁴⁸.

De 18e en 19e augustus bragten wij rustig door. Den 20e marcheerden wij naar Valentine⁴⁹ waar de groote strijd met bijna ongeloofelijke hevigheid een aanvang nam en tot des avonds 10 uren voortduurde. Van dezen strijd zal ik alleen afstappen, wijl ik mij eigen geschiedschrijver ben.

Mijn divisie-generaal Gudin verloor zijne beide beenen door een kanonskogel en overleefde de amputatie slechts kort. Toen de docters zijn eene been hadden afgezet stak hij ook, zooveel hij kon het andere toe en zeide: "Est-ce que c'est nécessaire, coupé aussi?"⁵⁰ Zijn adjudant boog zich bedroefd en sprak: "Mon général, soyez donc tranquille, c'est ne pas nécessaire."⁵¹ Waarop de generaal het hoofd schudde en zeide: "N'est-ce pas assez j'ai déjà perdu la moitié?"⁵² De generaal, zijnen dood stellig tastte in den zak en, den adjudant zijne goudbeurs toereikende, sprak: "Demain où après-demain te écriras à ma femme que je suis dans l'autre monde. Vive l'empereur! Vive Napoléon!"⁵³ Vier dagen later was hij niet meer.

Nadat wij in dezen strijd de positie der Russen hadden ingenomen en hun geschut buit gemaakt, marcheerden wij den volgenden dag tot aan de rivier de Moscowa⁵⁴. Reeds waaide er een snerpendkoude wind en in den nacht van den 6e op den 7e september woedde er een vreeselijke orkaan, die den keizer in zijne tent verstijfde. Eene hevige koorts tastte hem aan en wederhield zijne toemellooze schreden.

Op den 7^e september, het was juist mijn 26^e geboortedag, begon het vuur tegen den vijand reeds ten 4 ure des morgens en eindigde slechts ten 9 ure des avonds. Hij die geen ooggetuige van dien bloedigen slag⁵⁵ geweest is, kan zich slechts een flauw denkbeeld van

---

⁴⁶ "... waarmee hij de wereld kon veroveren."

⁴⁷ "... die vielen voor de onsterfelijkheid."

⁴⁸ "... zouden voor altijd het meest glorieuze deel van de militaire geschiedenis zijn."

⁴⁹ Valoutina, ten noordoosten van Smolensk.

⁵⁰ "Is het nodig deze ook af te zetten?"

⁵¹ "Mijn generaal, wees toch kalm, het is niet nodig."

⁵² "Is het niet genoeg dat ik al de helft ben verloren?"

⁵³ "Morgen of overmorgen schrijft u mijn vrouw dat ik in de andere wereld ben. Leve de keizer! Leve Napoleon!" Gudin werd teruggebracht naar Smolensk, waar hij op 22 augustus 1812 overleed.

⁵⁴ De rivier de Moskva, waaraan Moskou gelegen is.

⁵⁵ De slag bij Borodino.

dat verschrikkelijke bloedbad vormen. Ik had weinig verzekering dat ik mijn geboortedag ten einde zou beleven. Nog stijgt mijne bewondering ten top, hoe ik daar mogelijk gespaard en geheel ongekwetst ben gebleven. Mijne wonden waren nog geheel vochtig en pijnlijker dan ooit tevoren. Meermalen was ik genoodzaakt mijne kleederen, die zich aan dezelve vasthechten, lost te maken. Mijne vermoeyenis was onbeschrijflijken zoo ergens, dan ondervond ik hier de waarheid der latere gezegden van Davout, "... dat de menselijke krachten hare palen hebben en dat zij over de uiterste grenzen, in den Russischen veldtocht, nog oneindig ver overschreden waren". Ook deze dag was nochtans voor ons een dag van overwinning!

Nu bevonden wij ons nog vijf marschdagen van Moscow, werwaarts het oorlogsplan leidde, gedurende welke wij dagelijksch op onzen marsch veel met den vijand te kampen hadden ten einde op onze rassche nadering den verderen voorttocht op elken voet gronds te betwisten, terwijl wij alvorens het slagveld te mogen verlaten de vijandelijke kogels moesten oprapen, waarmee wij ettelijke caissons vulden. Eindelijk naderden wij Moscow.

Dit gedeelte der geschiedenis breedvoerig in verschillende geschriften behandeld en alom bekend zijnde, acht ik het overbodig in bijzonderheden te treden. De keizerlijke garde rukte zonder eenigen tegenstand de stad binnen. Moscow met deszelfs vergulde koepeldaken stond van verschillende punten in brand, en weldra lag het in puin en asche. De vijand had de stad verlaten. Het overige gedeelte had zich rondom de stad gelegerd!

Ik werd met een detachement stadwaarts gezonden ten einde benodigheden voor het leger op te sporen als leder en linnen en vooral astracan⁵⁶ om borstslappen voor de manschappen te vervaardigen en hen zooveel mogelijk voor de nu reeds snerpemde koude te dekken. Wij hadden veel te lijden door de hevige hitte der nog brandende huizen, vooral ter plaatse waar het oude Kremlin stond, wiens vuurgloed onze kleederen verbrandde en onze ligchamen deerlijk blakerde, zoodat hier de geretireerde vijand het ons nog veel te warm maakte en ons niets dan rook en gloeyende asch deed inademen.

De keizer, op den vleugelen der begoocheling voortgejaagd, wil het denkbeeld niet opgeven dat hij den trotschen Alexander, mogten wij slegts de puinen van Smolensko en Moscow veroverd hebben, voor zijne legerscharen zal zien bukken. Onwrikbaar besloten hebbende tot elken prijs te zegevieren, zeide hij, op Moscow starende: "Si quelques millions viennent de nous échapper, la Russie a irréparablement perdu ses trésors, le germe de leur existence est étouffé, leur commerce est anéanti pour tout un siècle. Toute la nation est en arrière pour cinquante ans."⁵⁷ Het streelde te midden der vernieling den hoogmoed van Napoleon dat hij vanuit het Kremlin, sedert eeuwen het verblijf der magtige czaars, als uit de Franse Tuilerieën zijne bevelen uitvaardigde. "Me voilà dans les palais des czaars!"⁵⁸, had hij uitgeroepen toen hij over asch en puin den keizerlijken voorhof betrad. Om de illusie van een Fransch paleis binnen eene Russischen hoofdstad volkomen te maken, lieten er zich Fransche zangeressen voor den keizer hooren, die slechts door wapenmuziek getroffen werden.

Nogmaals hield hij eene revue over zijne strijdkrachten. Het was niet meer dat ontzettende leger. Met zichtbare aandoening zag men hem die verminderde bataillons gadeslaan, welke hij thans in het vierde gedeelte van den daartoe weleer gevorderden tijd doorliep. De ledige plaatsen waren nog bloedig. Nogmaals te dier gelegenheid eenige dapperen willende beloonen, werd ik door den kolonel tot dat einde aan zijne majesteit voorgesteld. Uit de gelederen in 's keizers tegenwoordigheid geroepen, beschonk hij mij op

---

⁵⁶ Astrakan, gekruld bond van pasgeboren lammeren van het Karakulschaap. Tegenwoordig ook een soort kunstbont.

⁵⁷ "Als een paar miljoen ons zojuist zijn ontsnapt, heeft Rusland zijn schatten onherroepelijk verloren, wordt de kiem van hun bestaan verstikt en wordt hun handel een hele eeuw lang vernietigd. De hele natie is vijftig jaar achterop geraakt.

⁵⁸ "Hier ben ik in de paleizen van de tsaren!"

de puinen van Moscow, die wij met ons bloed betaald hadden, terwijl de Moscovische lava door den snerpelden wind opgenomen ons bedekte, met het teeken der ridderorde van het Legioen van Eer⁵⁹. Nog zag men het aloude Kremlin van zichzelve getuigen dat het tijdelijk in de algemeene verwoesting gespaard was om weldra, in den stroom der vernieling medegesleept, onder de lava die het stond uit te werpen te verzinken.

Benoeming van Melchior Hoek tot ridder in het Legioen d'Honneur.

⁵⁹ 11 oktober 1812

Het ledige Moscow voor den keizer geene waarde meer hebbende en in het nu ook verpulverd Kremlin geenen voet gronds meer vindende om er te vernachten, verlieten wij Moscow. Hij riep uit dat wij op Kaloga⁶⁰ aanrukten en "Wee dengeenen die zich op mijn weg zullen bevinden!" Nu marcheerden wij op Kaloga aan, alwaar de groote geweerfabryk⁶¹ der Russen gevestigd was. Hier ving weder een bloedige krijg aan, doch na groote verliezen aan beide zijden overmeesterden wij deze stad⁶².

Doch den volgenden dag ontvingen wij de bevelen tot den terugtogt. Wij ontvingen last onze beste kleederen, die waarlijk niet veel bijzonders waren, aan te trekken en al het oude achter te laten. Het gegeven bevel tot den aftogt was voor ons allen eene ontzettende treurmare. Geheel het leger liet zijne jammerklagten hooren en van dit oogenblik af begonnen armoede en ellende hare drukkende heerschappij met gemeener hand te doen gevoelen en al spoedig te zetelen. De levensmiddelen waren hoe langer hoe moeylijker te verkrijgen. De koude nam hand over hand toe en de sneeuw viel onophoudelijk. De geforceerde terugmarschen werden slechts overal door herhaalde attaques met de Russen afgebroken. Soms marcheerden wij geheele dagen tot aan de knieën door de sneeuw; totdat wij eindelijk van vermoeying uitgeput eene plek opzochten om te bivouakkeren. Daartoe ontruimden wij den sneeuw van den ter hoogte van 2 à 3 voet daarmede bedekten grond teneinde er een vuur aan te leggen en onze verkleumde, ja, half bevrozene ledenmaten te verkwikken of te ontdooien, tot wat prijs wij het ook boeten zouden. Hiertoe moesten nog vele bezwaren overwonnen worden; het was geene geringe zaak om zooveel hout, tot den brand benoodigd, te zoeken en het gevondene doornatte hout te doen branden. Steeds gelukte dit eerst na veel beleid en inspanning. Nu werd daarop een groote ketel geplaatst, waarin wij met onze voor alles geschikte handen de sneeuw schepten met het vereenigd doel om water te krijgen, den grond schoon te maken die later weder tot nachtleger zou dienen en door beweging de koude te verduren. Wij sneden een stuk van een dood paard, maakten het tot bouillon, die wij uit gebrek aan zout met eene hand vol kruiden smakelijk maakten.

In zoodanige gegevens dacht ik meerdere malen aan den vroeger door Daru⁶³ aan den keizer gegeven leeuweraad op des keizers te Moscow aan hem gedane vraag: "Que faut-il donc que je fasse?"⁶⁴, waarop hij geantwoord had: "Rester ici, fair de Moscow un grand et solide camp d'armée et hiverner dans ce lieu-même;" want, had hij erbij gevoegd: "Il ne vous manquera pas de pain ni de sel, je vous en répons, Sire."⁶⁵ De keizer antwoordde: "C'est un avis de lion"⁶⁶, maar volgde hem niet.

Na het nuttigen van dit eenig verkrijgbaar voedsel ruimden wij de vuren op, en legden wij ons op de plaats zelve ter ruste neder (waar het vuur gebrand had). Zich op de grond vleyende zag de eene kameraad den andere aan en zeide: "Aan wie zal nu de beurt zijn?", want bij zulke gelegenheden kon men den volgenden morgen stellig rekenen dat misschien ongeveer de helft der slapers den slaap des doods waren ingesluimerd. Tot overmaat van ramp deden zich spoedig de heirlegers van getuigen op, die alle diepe armoede kenteekenen, en die knagende aan zovele den dood prijs gegevene lichamen als wormen die het vlees daarvan, nog levend, betwisten. Door het ongedierte werd ik evenmin als mijne makkers gespaard, want ik had dezelfde ellende met allen gemeen. Die toestand duurde drie aaneenvolgende weken, zoodat de resterende menschen veel op levende

---

⁶⁰ Kaluga

⁶¹ Het arsenaal van Tula, opgericht in 1712 door Tsaar Peter de Grote. Tegenwoordig de Tula Wapenfabriek (Тульский оружейный завод).

⁶² Slag bij Tarutino, 18 oktober 1812. Ook bekend als de Slag bij Vinkovo of de Slag bij de Chernishnya.

⁶³ Pierre-Antoine-Noël-Bruno Daru (1767 - 1829), comte de l'Empire, pair van Frankrijk, was intendant-generaal voor de proviandering.

⁶⁴ "Wat moet ik aldus doen?"

⁶⁵ "Blijf hier, maak van Moskou een groot en sterk legerkamp, en overwinter op deze plek." [...] "Ik verzeker het u dat het u niet zal ontbreken aan brood of zout."

⁶⁶ "Het is de raad van een leeuw."

geraamten geleken. Daarenboven werden wij allerwegen door kozakken verontrust, en gaven dezen ons de gelegenheid ons van de algeheele afwezigheid onzer fysieke krachten te vergewissen.

Aan zooveel ellende en ontberingen kon ook mijn ligchaam, dat reeds ongeloofelijke weerstand geboden had, niet langer tegenstand bieden. Eene hevige ziekte tastte mij aan, waarin ik weldra door volslagene blindheid getroffen werd. Wanneer de rampen te zwaar, de tafereelen te onmenschelijk en onaanschouwelijk worden, dan sluit de weldadige Schepper de oogen van Zijn schepsel, opdat hij kalm zou kunnen insluimeren in de verschrikkingen des doods. In deze netelige omstandigheid liet ik mij naar den kolonel Scheffer brengen met verzoek op zijnen wagen te mogen plaatsnemen, vermits het hier geen tijd was om voor den blinden eenen leidsman te vinden. De kolonel weigerde mij dit verzoek op grond dat er geen fourage voor de paarden was, en de wagen door de uitgeputte dieren niet meer kon getrokken worden.

Mij ongetroost verwijderd hebbende en geen leidsman vindende, nam ik het wanhopig besluit mij bij de dooden neer te vleyen, in de verwachting toch een spoedig einde te zullen vinden. Doch als men den dood vrijwillig en moedig tegengaat, hem meer zoekt dan ontvlucht, ondervindt men het best dat het niet aan ons gegeven is om één uur aan dat leven te kunnen toe- of afbrengen. Een onzichtbare hand leidt den sterveling en waakt over het leven van den krijgsman. Een mijner kameraden, den 2e Luitenant Joly⁶⁷, ontdekte mij. Hij vond mij in eenen staat van verdoving. Evenals iemand die het punt van waken en sluimeren is ingetreden, hoorde ik in dien toestand flauwelijk eene menschenstem tot mij roepen: "Allons, lève toi donc, jeune homme, prenez courage. Je ferai pour toi tout ce que je pourrai."⁶⁸ Hij hielp mij op, sloot zich aan mijn lot aan, leidde in gevaren mijne schreden en bewees mij verder gedurende eenige dagen de hem mogelijke zorgen, waardoor ik, nog in den bloei van mijnen leeftijd verkeerende, spoedig in beterschap toenam en nog zooveel kracht erlangde dat ik in staat werd den terugtocht voort te zetten.

Spoedig werd er van ons regiment, dat op een handjevol manschappen geslonken was, een peleton geformeerd, hetwelk nog het meest uit officieren, onderofficieren en korporaals bestond en tot achterwacht bestemd werd. Op deze wijze marcheerden wij eenigen tijd door, toen ik, met het vervoer van eenen beladen wagen belast geworden zijnde, met drie kozakken slaags raakte. Zij bevonden zich op geringen afstand van elkander.

Dit bragt mij de geschiedenis der Horacen en Curassen⁶⁹ voor den geest, en ik bedacht mij niet lang om gelijke zege, door eenen Hollander tegen drie kozakken ondernomen op het Russisch grondgebied, naar Nederlandsch krijgsgedrag te beproeven, doch in navolging van die waarvan de Romeinsche geschiedenis melding maakt.

De voorste der drie kozakken kwam met het gewoon woest getier en geschreeuw, met ettelijke hurrah's, op mij aanrennen. Ik nam het geweer van eenen sergeant op, gaf mij koel en zonder eenige overhaasting den tijd om hem behoorlijk te doen naderen, juist aan te leggen en af te branden; en ik zag met vreugde den kozak van zijn paard vallen. De tweede rende inmiddels met nog woester geschreeuw op mij aan. Ik nam een ander geweer en mijne vorige bedaardheid behoudende, trof mijn schot hem even zeker. De derde maakte mij niet de minste moeite, want het zien vallen van zijne beide makkers was genoeg en hij zocht en

---

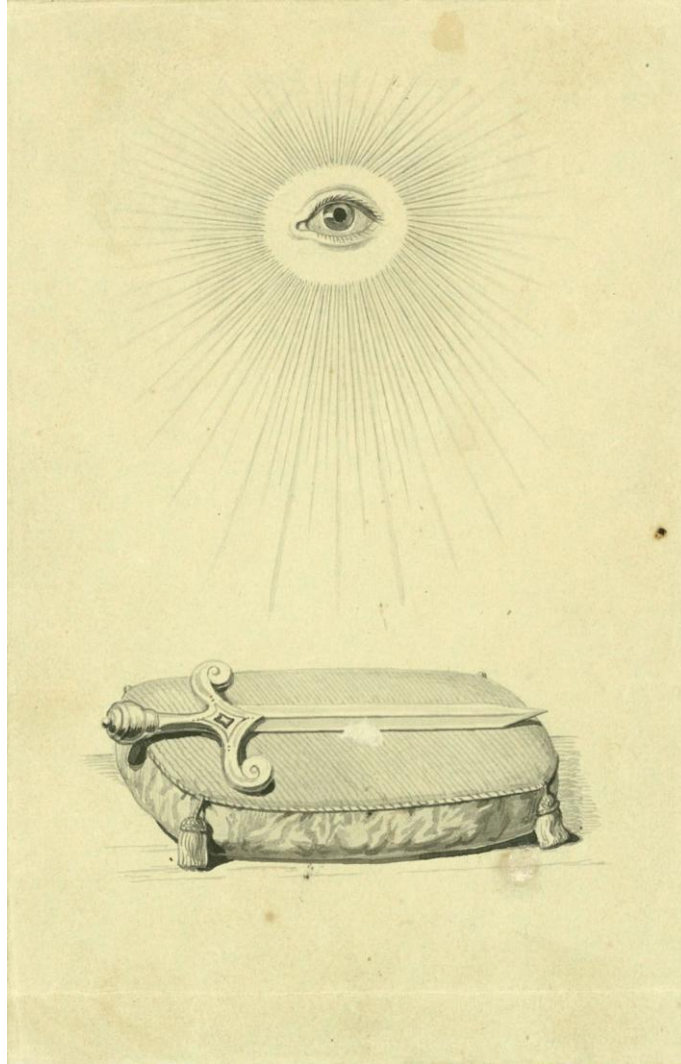
⁶⁷ Louis-Étienne Joly, geb. 25-12-1775 te Vitry-sur-Seine. In 1792 als vrijwilliger in dienst gegaan, was 2e Luitenant in het 127eme RI, in 1813 bevorderd tot 1e Luitenant ter vervanging van Luitenant van Geel die krijgsgevangen was genomen. Overl. 05-11-1814 in het militair hospitaal te Nanoy ten gevolge van koorts.

⁶⁸ "Kom op, sta op, jongeman, houd moed. Ik zal alles voor je doen wat ik kan."

⁶⁹ Romeinse legende over het duel tussen twee drielingen, de Horatii en de Curatii, opgetekend door Livinius in zijn boek "Ab Urbe Condita": het duel zou de oorlog tussen Rome en Alba Longa beslissen. In het gevecht wisten de Curatii twee van hun tegenstanders te doden, maar raakten ze zelf gewond. De overgebleven broer wist hen vervolgens één voor één te doden en de overwinning voor Rome op te eisen.

vond zijne redding in de vlugt, die door zijn snellopend paard werd begunstigd. Soortgelijke schermutselingen waren aan de orde van de dag, en zij maakten ons veel te doen.

De kozakken gingen overal uit om eene prooi te vinden, die zij uitplunderden en naakt in de sneeuw lieten liggen, verminkten of afmaakten. Gekwetsten en stervenden, ja de lijken, die zij op hunne togten vonden, werden eveneens uitgeplunderd of van het leven beroofd.

“Het zwaard van het gebed”, illustratie uit het Album Americum van Willem Hoek. Het gedicht heeft Melchior Hoek geschreven op 1 april 1851 ter gelegenheid van de aanstelling van zijn zoon Willem als luitenant bij de Schutterij van Leeuwarden:

“In 't hagchlijk oogenblik, dat ons het leven veiligt,
-gij weet het- heeft het zwaard mij soms van 't graf beveiligd.
Ik lig nochtans met dit staal op ongewapend uur,
Sinds lang in Ruslands grond, als schatting der natuur.
Zoo met een heimlijk zwaard, dat immer voor mij streed,
Gevaren had gekeerd, meer dan gij wist of weet.
Gordt u zulks wapen aan; en is mijn strijd volstreeden,
Vraag u als erfgoed dan: mijn slagzwaard der gebeden.”

De generaal grave De Ségur in zijn meermalen genoemd werk van den invloed der koude sprekende, zegt:

Evenals in alles wat bedrijvig is, zag men ook daar (op de sneeuwen nachtlegers) het overwigt der gewaarwordingen van de ziel boven die des ligchaams, want elke physische gewaarwording drong den magteloozen mensch om den moed te laten zakken en te vlugten; de natuur zelve raadde dit met hare honderden magtigste stemmen aan, en evenwel waren woorden van eer voldoende om de heldhaftigste dapperheid, zelfs daar waar de natuur haar zinken liet, glorievol te doen herleven.

Wanneer in datzelfde werk ter plaatse andere officieren en soldaten van een ander regiment worden geschetst, daar waar zij onder eene koude van 20 graden, welke de wind vernielend maakte, op de heete asche van hunne vuren waren uitgestrekt, dan vindt men er ook opgeteekend dat sommigen in het aanzien van den naderenden vijand halsstarrig bleven weigeren om op te staan, betuigende dat zij liever wilden omkomen dan nog langer zulke wreede smarten door te staan. Deze schets is der waarheid getrouw. Wij hadden nog ternaauwernood het middenpunt onzer gevaren en smarten bereikt. Nog veel ellende lag in de toekomst, waarvan elke dag met de beulende nachten loodzwaar drukte, voor ons opgesloten. Met al dat wisselden de rampen zich ten aanzien der soort en hoedanigheid van tijd tot tijd af.

Wij marcheerden tot Koven⁷⁰ door. Van de orde en discipline des luisterrijken legers was niets meer dan een schaduw aanwezig, en bij het geringste voorval of eene andere ontmoeting ging ook die schaduw verloren. Het was te Koven dat wij eenige levensmiddelen vonden: een geldwagen des keizers viel bij de bestaande ordeloosheid in de handen der uitgehongerde officieren en soldaten, wier soldij had opgehouden en die zich gerechtigd rekenden zichzelf uit den keizerlijken schat te mogen bedienen. Velen gaven zich aan plundering over, waarbij moord en doodslag plaatsgrepen, en zulks te meer wijl de een den ander het geroofde deel met de wapens in de vuist betwistende onderlinge verwoesting aanrigtte, en meermalen een derde en vierde den weder door dezen betwistten buit overweldigden. De Ségur beschrijft dit voorval aldus:

Eene geldkist die opensprong was als het ware het sein (van plundering). Een ieder viel op de wagens aan. Men brak dezelve (ook de anderen) aan stukken. Men nam er de kostbaarste voorwerpen uit. De soldaten der achterhoede, die voorbij deze wanorde heentrokken, wierpen hunne wapenen weg om zich met buit te beladen. Zij stortten er met zooveel geweld op aan dat zij het gesnor der kogels en het gebrul der kozakken die hen vervolgden niet meer hoorden. (...) Men zegt zelfs dat die kozakken zich onder hen vermengden zonder door hen opgemerkt te worden (dit laat ik voor des schrijvers rekening). Gedurende eenig oogenblikken waren Franschen en Tartaren, vrienden en vijanden, door een zelfde begeerlijkheid onderengemengd. Men zag Russen en Franschen, den oorlog vergetende, te zamen uit dezelfde kist plunderen. Er verdwenen aldaar tientallen millioenen goud en zilver.

Maar onder deze afgrijselijkheden bespeurde men edele verknochtheid. Er waren menschen die alles achterlieten om op hunne schouders ongelukkige gekwetsten te redden, eenige anderen die hunne halfbevrozen wapenbroeders niet uit die verwarring konden redden, kwamen om onder het verdedigen derzelve tegen de aanranding hunner landgenooten en de slagen der vijanden. Van zullke menschheid eerende tooneelen te midden der schroomelijke verwoesting, ben ik bewonderend ooggetuige geweest.

---

⁷⁰ Kovno of Kowno, het huidige Kaunas in Litouwen.

Ten aanzien van het streven naar eenig deel van den buit, kan ik zeggen dat de Fransche taal, die men ongelijk het meest hoorde spreken, mij geleidelijk bragt tot de practicale beoefening eener wijze les door den Franschen Florian⁷¹ theorethisch in zijne fabelen geleerd; waar een Fransche haan met zijne moedige klauwen in den grond wroetende, eenen parel van onschatbare waarde uit den grond opdelft en bij de erkende schoonheid van haar water dezelve terstond wegschenkende uitroept:

Je la crois fine, lui dit-il (au lapidaire)
Mais le moindre grain de mil
Serait bien mieux mon affaire.⁷²

Ik bekreunde mij niet om eenig deel van den buit des keizerlijken geldwagens, maar achtte mij hoogst gelukkig eenen welgemeenden aanval op eene groote zak met beschuit te zien gelukken, en spoedig had ik reden mij in dat bezit nog gelukkiger te achten. Reeds had de dure ondervinding mij geleerd dat goud noch zilver de holle en bres geschoten maag kunnen bevredigen, noch daarbij kan staande blijven, en weldra leerde ik dat deze metalen hare geringste eisschen, zelfs die van water, niet kunnen substitueren.

Generaal grave De Ségur, het traspgewijs gebrek des Grooten Legers schetsende, zegt:

Inderdaad, aanvankelijk ontbrak er wijn, vervolgens bier en zelfs brandewijn; eindelijk moest men zich tot water bepalen, hetwelk op zijn beurt ook dikwijls ontbrak.

Als men bij des graven verhaal ter andere plaatsen van die onverzienbare toevoeren van koeien vindt melding gemaakt, die in kudden vereenigd of als slagvee nog vooraf zelven voor de tallooze voorraadwagens gespannen het leger aanvankelijk volgden – dat leger hetwelk thans aan de geringste levensbehoefden volslagen gebrek leedt – dan ziet men wat de menselijke voorzorgen – mogten die ook van den geoefendsten oorlogsheld, als keizer door zijne raden omstuwde, uitgaan – op de wisselende kansen des alvernielende oorlogd vermogen

Ik merkte weldra dat ik bij de beoefening van des fabeldichters les de beste partij gekozen had, waar ik later somwijlen van anderen kaas, branewijn, ja zelfs boter voor mijne beschuit kon inruilen, waarvoor ik vergeefs een goudstuk zou geboden hebben en waarmede ik thans in staat was mij tijdelijk te verkwikken, en met overleg te werk gaande, in enkele omstandigheden ook de roepstem van het hart, den pligt der menschheid die wij er in omdragen, te kunnen vervullen.

De wisselende oorlogskansen had ik in allerlei vormen en gedaanten ontmoet en ondervonden. Uit de tallooze ontmoetingen, welke opzichzelve een lijvig boekdeel zouden formeren, wil ik bekort eene enkele nederschrijven. Ondernemend van aard zijnde, werd ik veelal uitgezonden om in geval van hoogen nood, of ook bij gunstige gelegenheden, levensmiddelen op te sporen. Wanneer men die gevonden had, werd men soms door gelijke strooppartijen van een ander regiment op den weg aangerand en tot algeheele of althans tot gedeeltelijke uitkeering van het gevondene met de wapens gedwongen, waarbij “le droit du plus fort”, “le droit du plus brave”, “du plus ingénieur”, “du plus capiteux”⁷³, of eenig ander regt van ons slag of gelijken aard besliste en uitsprak, of men wat of niet met al zou hebben, ten ware men veel hongerige wolven voor iets rekende.

---

⁷¹ Jean-Pierre Claris chevalier de Florian (1755-1794), toneelschrijver. Schreef in 1792 een bundel fabels.

⁷² “Ik denk dat ze in orde is, zei hij tegen haar (tegen de steenslijper)

Maar de kleinste korrel gierst

Zou veel beter zijn voor mij.”

⁷³ “het recht van de sterkste”, “het recht van de dapperste”, “van de meest ingenieuze”, “van de koppigste”

Eens ter opsporing van levensmiddelen in een oogenblik van uiterste behoeften uitgezonden, kwam ik met eenige manschappen in een dorp aan, waarvan de naam mij ontglipt is. De navorschingen door mij gedaan leverden aanvankelijk weinig op, en beloonde mitsdien tot dusverre noch het doel onzer zending, noch dat onzer bemoeyingen. Eene ongewone beweging in de nabijheid van eene niet-onaanzienlijke woning bespeurende, rukte ik er terstond op aan. Een eenvoudig landman, dien ik voor den deur ontmoette, sprak mij aldus aan: "Herr Leutenant, wollen Sie einen Schnaps trinken? Ich habe noch ein weenig in meiner Flasche."⁷⁴ "Ja." Eene fiksche teug brandewijn gedronken hebbende, beschouwde ik de fles als een afleider voor het onweder dat de landman had zien opkomen. Ik wreef in mijn handen en uitte in stilte de merkwaardige woorden van Napoleon voor Smolensko: "Ah, maintenant je les ai!"⁷⁵ De uitslag bewees dat ik zekerder van proviand was dan de keizer van de Russische nederlaag. Het overige droeg zich als volgt toe.

Ik: "Jetzt schenke jedem meiner Leute derselbe oder bessere Schnapps ein!"⁷⁶

Landman: "So weit meine Flasche geht, kann ich Ihre Befehle gehorchen."⁷⁷ (Hij schonk nog eenige snapsen in, en de fles nu ledig zijnde, liet hij de overige soldaten toekijken.)

Ik: "Kameraads, gij ziet, gij wordt uitgenodigd om zelve te onderzoeken of gij inderdaad moet blijven toekijken."

Landman: "Bitte, Herr Leutenant, lassen Sie mir ruhig. Es gibt nichts mehr für Ihre Leute!"⁷⁸

Ik: "Crissez les baïonnettes! En avant! Pillez!"⁷⁹ De een kwam mij berigten dat hij brandewijn, de ander dat hij koren en weder een ander dat hij er onder anderen eene aanzienlijke partij meel was. Inmiddels vermaakte mijn volk zich met het verdere onderzoek.

Ik hield mij onledig om het overige te doen, en vond in eene onaanzienlijke op korten afstand gelegene schuur eene schoone equipage, waarin een Duitse baronesse gezeten was, met uitmuntende paarden. 'Höflichkeit' bewees ik aan de dame, doch meende nog 'höflicher' voor mijn regiment te moeten zijn door de vier Holsteiners te doen afspannen.

Baronesse; "Ich bitte Sie, Herr Leutenant, lassen Sie mich doch meine Pferde."⁸⁰

Ik: "Ich hat es meinentwege recht gern; die Pferde sind aber so schön, dasz sie meinen Regimente viel nutzen können."⁸¹ Sergeant, span de paarden af, ze zijn voor uwe verantwoording!"

Baronesse: "Och, ich bitte Sie, Herr Leutenant, lassen Sie mir doch meine Pferde. Wie kann ich ohne Pferde meine beschwerliche Reise verfolgen?"⁸²

Ik: "Da weiss ich schon, meine schöne Dame, Sie bekommen gleich meinen kleinen Conjac⁸³, der Kraften genug hat Ihnen irgend zu bringen wo Sie zu gehen belieben, wenn das arme Thier nur vorher gut gegessen hat."⁸⁴ Sergeant, laat mijne Conjac voor dit rijtuig spannen, en zorg dat deze dame ongehinderd afreize."

---

⁷⁴ "Luitenant, wilt u een borrel drinken? Ik heb nog een beetje in mijn fles."

⁷⁵ "Ah! Nu heb ik ze!"

⁷⁶ "Schenk nu elk van mijn mensen eenzelfde of betere borrels!"

⁷⁷ "Zover mijn fles het toelaat kan ik aan uw bevelen gehoor geven."

⁷⁸ "Alstublieft Luitenant, laat u mij met rust. Er is niets meer voor uw mensen!"

⁷⁹ "Veld de bajonetten! Voorwaarts! Plunderen!"

⁸⁰ "Ik smeed u, Luitenant, laat mij toch mijn paarden houden."

⁸¹ "Ik zou het mijneentwege gaarne doen; de paarden zijn echter zo mooi, dat ze mijn regiment van veel nut kunnen zijn."

⁸² "Och, ik smeed u, Luitenant, laat mij toch mijn paarden houden. Hoe kan ik zonder paarden mijn moeilijke reis vervolgen?"

⁸³ [Noot van Melchior Hoek in zijn manuscript: "Een verarmd Russisch paardje, hetwelk de hongereure moedig had leeren doorstaan."] Konikspaard, wild paardenras uit Polen en Wit-Rusland. Een taai dier dat veel ontberingen kan doorstaan.

⁸⁴ "Dat weet ik, mijn mooie dame, u krijgt meteen mijn kleine Koniak, die sterk genoeg is om daar te brengen waar u maar wil, als het arme dier vooraf maar goed gegeten heeft."

Eene ligte buiging makende, ging ik inspectie houden over de gevonden levensmiddelen, liet de paarden verzekeren en verheugde mij over eene grooter schat dan waarop een Croesus roemde. Er was ingezonderheid een groote voorraad uitmuntend meel, waarmede wij verscheidene dagen strekken konden. Ik liet terstond de plaatsen opsporen waar ovens waren, deed brandstof zamelen, zonderde voor het toezigt eenige manschappen af om het meel tot broden te verbakken en vertrok met rijk beladen buit.

Alvorens ons regiment echter te bereiken, werden wij onderwege door de stroopers van een ander regiment geattaqueerd. Zij waren ruim drie maal sterker dan wij. De nood van hun regiment moest wel hoog geklommen zijn, of met andere oogmerken op den strooptogt verbonden zijn, want de generaal [...] bevond zich aan hun hoofd. Aan dezen generaal had ik het waarschijnlijk te danken dat wij niet uitgeplunderd werden, zooals bij soortgelijke recontres meestal plaatshad. De generaal kwam mij nogtans voor zijn uitgehongerd regiment den geheelen voorraad in persoon opvragen.

Ik: 'Impossible, général, notre régiment est plus affamé et souffre davantage que le votre.'⁸⁵

Generaal: "Si ce n'est bon gré ce sera mal gré, à moins que vous entendrez raison!"⁸⁶

Ik: "Le premier, qui touche à mes effets, je le tue."⁸⁷ (Een officier met zijn sergeant en ettelijke manschappen drong naar voren.)

Ik (tegen mijn volk): "Croissez les baïonettes!"

Generaal (tot zijn volk): "Laissez, mes enfants, cela me paraît un bon bougre, celui-là."⁸⁸

Bij mijn aankomst tot het regiment was ik hoogste welkom. De kolonel schudde mij de hand, want de buit verlustigde zijne oogen. Hij bestemde de paarden voor de artillerie. En mij, over het verlies van mijn Conjac beklaagd hebbende, gaf de kolonel ten antwoord: "Laissez-moi le soin de vous en trouver un autre."⁸⁹

Vermits van 's keizerswege geene geregelde bevelen tot den aftogt bestonden, was de verwarring des te grooter. Het scheen alsof Napoleon gewild had dat onzen aankomst zelve in elke plaats de nederlaag moest aankondigen die het leger had geleden, teneinde de bondgenooten te beletten om uit eene voorafgaande wetenschap partij te trekken ter beraming van maatregelen om zich met Rusland te verstaan en ook het overschot op zijne aftogt te vernielen. Doch in deze wanorde gingen onze laatste krachten en sedert het voorgevallene met de keizerlijke geldwagens ook de overgeblevene schaduw van militaire discipline te eenen male verloren. Tot voorbeeld is het volgende genoeg.

Wanneer op de bivouakken eene vuurstapel weleer was uitgebrand, schaarde men zich zoo goed mogelijk om de andere. De soldaten lieten gaarne vrijwillig den voorrang aan de officieren. Thans waren sedert geruimen tijd mijne handen en voeten, mijne ooren en mijn neus bevroren. Verstijfd van koude trachtte ik, eenen uitgebranden houtstapel verlatende, naar eenen nog brandenden door te dringen. Mij met de armen eenen weg banende, zagen vele Fransche soldaten mij brutaal in de oogen en zeiden: "Tiens chassez le bois, si vous voulez vous chauffer."⁹⁰ En zij sloten de kolom.

Verdeeld en verspreid koos ieder regiment zijnen eigen weg, zoodra men weldra, verstrooid in verschillende hooprm dwalende van zijne officieren en superieuren gescheiden, op goed geluk zijne schreden rigtte.

---

⁸⁵ "Onmogelijk, generaal, ons regiment is hongeriger en lijdt meer dan het uwe."

⁸⁶ "Niet goedschiks, dan kwaadschiks, mits u voor rede vatbaar bent!"

⁸⁷ "De eerste die aan mijn goederen komt, zal ik doden."

⁸⁸ "Laat maar, mijn kinderen, die daar lijkt me een geschikte kerel." ('Bougre': scheldwoord, verwant aan het Engelse 'bugger'; afgeleid van het Latijnse "Bulgarus", een benaming voor Bogomielen, een sekte uit Bulgarije die in de 11^e eeuw zich over Europa verspreidden.)

⁸⁹ "Laat het maar aan mij over om een andere te vinden."

⁹⁰ "Ga zelf op zoek naar hout, als u zichzelf wil verwarmen."

Nadat wij Kovenno verlaten en weder eenige dagen gemarcheerd hadden, vond ik den Kolonel Scheffer, reeds ten deele door de sneeuw bedolven, in nagenoeg dezelfde toestand op den weg liggend als waarin ik mij een paar dagen vroeger de 2^e Luitenant Joly had aangetroffen. Ik vond hem even ziek en blind als ik toen was. Het lot des oorlogs had mij van dien luitenant gescheiden, maar op den aanblik des kolonels bracht mijne ziel den eedelen Franschman den plegtigsten tol des danks in hare oogeblikkelijke gewaarwordingen, wijl ik niet bij magte was die met de daad te betalen. Plegtiger dan in het aangezicht des doods kon de erkenning niet voor mijnen geest zweven. "Ik wil u eeuwig omarmen."⁹¹ Ik rekende mij bij deze gedachte gelukkig zijn voorbeeld aan mijnen chef te kunnen volgen, en in de verleenden hulp mijnen weldoener en mijnen kolonel tevens te eeren.

Ik zamelde al mijne lichaamskrachten, hielp hem uit de sneeuw en bood hem onmiddellijk een stuk beschuit en een vol glas brandewijn aan, waarvan hij gretig en dankbaar gebruikmaakte. De geestvermogens des kolonels, die zichtbaar verdoofd waren, gevoegd bij het verloren zintuig des gezichts, deden hem vragen: "Mais qui êtes vous donc?"⁹² Ik noemde hem mijnen naam en vond er genoeg in de woorden van 2e Luitenant Joly tot de mijne te maken, zeggende: "Colonel, je ferai pour vous tout ce que me pourrai."⁹³ Op het hooren van mijnen naam verheugde hij zich en antwoordde: "Mon ami, en ce cas ayez soin de moi, je vous en prie, sans cela mon sort est bientôt décidé."⁹⁴ Mijn naar meerdere hulp dan ik bij magte was te kunnen verleen rondom zoekend oog, vond in zijnen nabijheid een zieltogend kurassier, die het toom van zijn paard om zijnen reeds verstorven arm gekluisterd hield. Mij overtuigd hebbende dat de kurassier niet in het leven kon teruggebracht worden, nam ik het toom van zijn reeds verstijfden arm weg. Ik zette den Kolonel op het paard en bleef hem mijnen zorgen toewijden, terwijl ik den luitenant Joly in gedachten de hand drukte. Van dit oogenblik af verliet ik den kolonel niet, met dat gelukkig gevolg dat wij beiden in redelijke gezondheid de Poolse stad Thorn⁹⁵ bereikten.

Hier hadden wij gelegenheid van onze geledene vermoeyenissen eenigzins te bedaren. Hier hadden wij het geluk de tooneelen der rampen voor een aan het uiterst lijden gewoon geworden oog te zien afwisselen, vrijelijk te ademen en den dageraad der hoop voor onzen benevelde geest terug te roepen. Wij ontvingen er eene behoorlijk goede voeding, een redelijk nachtleger, mitsgaders de uitbetaling van 4 maanden soldij in mindering der 8 maanden die wij tegoed hadden. Met dit geld waren wij in staat ons kleeding en linnengoed te verschaffen, welke laatste ons geruimen tijd geheel ontbroken had. Het goede is in den oorlog kort van duur, doch als men het goede dankbaar gebruikt, leert men zich in den nood te schikken. Hardere proeven konden mij wel niet bejegenen dan ik had leeren doorstaan.

Mijn nieuwe bestemming riep mij tot het kommando eener compagnie van een aldaar geformeerd nieuw batallion, uit geoefende soldaten bestaande, hetwelk voor ons regiment bestemd was. De kolonel werd, met de overigen die de campagne hadden medegemaakt, provisioneel naar het depot verwezen, terwijl bij het nieuwe bataillon ieder officier van geweer en randsel voorzien werd. Ik moest mij nu van eenen chef scheiden, die mij op het slagveld en in zijne rampen dierbaar geworden was.

Bij de regelmatige leefwijze, die mij gedurende acht dagen in Thorn was te beurt gevallen, was ik als opnieuw geboren, zoodat mijne gezondheid, wijl wij de neevengebreen en de hindernissen aan de nu ontdooide ledematen over het hoofd zagen, in mijn oog niets te wenschen overliet.

---

⁹¹ De herkomst van deze zin -een fragment uit een gedicht,- is onbekend.

⁹² "Maar wie bent u dan toch?"

⁹³ "Kolonel, ik zal alles voor u doen wat ik kan."

⁹⁴ "Mijn vriend, zorgt u in dat geval voor mij zoals het u belijft, zonder dit is mijn lot weldra beslist."

⁹⁵ Torún, stad in Pommeren, gelegen aan de Wisla (Weichsel).

Eensklaps kregen wij nu bevel om naar Bromberg⁹⁶ op te rukken, wijl de Russen zich aldaar in grooten getale vertoonden. Eene onafgebrokene marsch van 14 uren geleidde ons onder het bevel van den generaal Gérard derwaarts, terwijl de Russen op het gebulder onzer kanonschoten retireerden. De generaal, hoewel overtuigd dat den volgende morgen een heftige aanval door de Russen zou ondernomen worden, scheen zich onmogelijk voor de ontzettende overmagt der Russen bestand te gevoelen, en vermits elke gewaarwording en elke gewaagde onderneming onzer uiterst verzwakte magt den vijand tot voordeel moest gedijen, trokken wij nog denzelfden nacht terug.

Mogt deze togt na de ondervondene bloedtooneelen mij aanvankelijk een speeltogtje toeschijnen, zoo had ik echter weldra gelegenheid dit uit een ander oogpunt te betrachten, want reeds in den vroegen morgen werden wij door den vijand achterhaald, en er ontstond een evenzoo bloedig gevecht als die welke ik kortelings had bijgewoond, hetwelk met groote verliezen aan beide zijden gepaard ging. Ons volk vocht met verhitte strijdlust, waaraan het dan ook was toe te schrijven dat wij het geluk hadden den vijand tot wijken te brengen; zulks geschiedde echter niet dan nadat mijn toenmalig bataillon, op eene handvol manschappen na, weder geheel was vernield geworden.

Zelf hoegenaamd geen letsel bekomen hebbende, ontving ik last naar Mayence⁹⁷ te trekken, waar alweer een nieuw bataillon geformeerd was, en gereed stond om zijne zoo dikwijls verslagene voorgangers op te volgen, en den nu wanhopigen strijd voort te zetten. Ook bij dit bataillon werd mij weder het bevel over een compagnie opgedragen, doch het onderging, om kort te gaan, alweder hetzelfde lot als de vorigen. Hierop ontvingen wij andermaal den last op Mayence terug te trekken, en nu werd uit de overgeblevene manschappen van elk der successievelijk verslagen bataillons een marschbataillon geformeerd, hetwelk ik onder de naam van 'Oude Restantjes' van de overigend pleegde te onderscheiden, en waarmede wij weder tegen den vijand ten strijde togen, doch met als gelukkig gevolg, dat wij dagelijks moesten retireren en eindelijk bevel ontvingen ons naar Westburg⁹⁸ te begeven, waar wij eenige maanden op de aldaar gelegene citadel garnizoen hielden.

Kort daarna⁹⁹ werd ik benoemd tot adjudant-majoor van het 3^e bataillon van het 127^e regiment, hetwelk bij Saksen te velde lag. Men liet den nieuwbenoemden in die dagen geenen anderen tijd over dan die welke juist gevorderd werd om zich met den meesten spoed naar zijne bestemming te begeven. Naauwelijk was ik bij het regiment aangekomen, of ik werd door den majoor-imperiaal terstond met de voorposten bekend gemaakt, en al zeer spoedig zag ik mij op praktischen voet in mijnen nieuwen rang geïnstalleerd, wijl wij reeds den volgenden dag door den vijand met zulk eene geduchte overmagt geattaqueerd werden dat wij ook hier moesten terugtrekken. De schitterende wapenroem van Napoleon scheen nu te eenen male geweken. Het was niet de 'Zon van Austerlitz' waarin onze wapenen flikkerden, zoodat wij onzen terugtogt moesten voortzetten en te Düsseldorf aankwamen, waarna wij op het aangrenzende Nuys¹⁰⁰ en vandaar vervolgens naar Wezel¹⁰¹ marcheerden.

In de laatstgenoemde plaats waren wij juist aangekomen op het oogenblik dat er eene groote parade gehouden werd. Als een toeval behoef ik deze omstandigheid echter niet op te geven, want die parades waren nogal te treffen.

---

⁹⁶ Bydgoszcz, stad in Pommeren 30 km ten westen van Torún, gelegen aan de Brda, een zijrivier van de Wisla.

⁹⁷ Mainz

⁹⁸ Westenburg, destijds een stad in het Groothertogdom Berg, na 1815 ingedeeld bij het Hertogdom Nassau.

⁹⁹ 27 juli 1813

¹⁰⁰ Neuss, stad aan de Rijn; in 1816 ingelijfd bij Pruisen.

¹⁰¹ Wesel, stad aan de Rijn; in 1805 door Pruisen aan Frankrijk afgestaan, in 1809 als Arrondissement de Clèves onderdeel van het Département de la Roer. In 1815 weer teruggegeven aan Pruisen.

Portret van Melchior Hoek als adjudant-majoor, geschilderd door Matthäus Joseph Menna (1767 - 1837).
Aan de binnenzijde is de notitie "Würzburg, den 14^{en} augustus 1813" gevonden. (Particulier bezit)

Ik maak er echter opzettelijk melding van, omdat ik hier met onbeschrijfelijke gewaarwordingen, waaraan zoovele onvergetelijke herinneringen verbonden waren, op den kolonel Scheffer blikte, die, zoodra hij van mijne tegenwoordigheid had kennis bekomen, mijn voornemen om hem te bezoeken door de beleefdste uitnoodiging "de lui accorder l'avantage, d'aller le trouver"¹⁰² voorkwam. Aan die uitnoodiging terstond gevolg gevende, werd ik aan de heeren officieren daar aanwezig, onder eene korte schets van 's kolonels voormaligen toestand, voorgesteld; terwijl die herinnering hem deed zeggen: "Voilà, le sauveur de ma vie. Je le recommande à vous tous, Messieurs, comme un digne camarade et officier."¹⁰³ Ik dankte voor de eer mij wedervaren, doch verzocht den kolonel en de aanwezige officieren in aanmerking te willen nemen dat mij dit voorregt onmogelijk te beurt had kunnen vallen indien niet de 2e Luitenant Joly mij op nagenoeg gelijke wijze het reeds ingesluimerd leven gered had; dat mitsdien in den grond aan dezen en niet aan mij het erkentelijk gevoel toekwam, hetwelk de kolonel had gelieven uit te spreken; en dat dit het magtige voorbeeld was van den allereersten pligt eens ondergeschikten officiers die in den gelegenheid komt zijnen chef, aan wie hij het Legioen van Eer en zijnen rang te danken had, eene dienst te bewijzen, waartoe hij buiten elke aandrift reeds door die van zijn innerlijk gevoel geroepen wordt. Nadat dit bezoek afgelopen was, noodigde de kolonel mij aan zijne tafel, en verzocht mij hem gedurende geheel mijn verblijf te Wezel dagelijks hetzelfde genoegen te verschaffen, aan welke uitnodiging ik mij, teneinde den kolonel niet hinderlijk te

¹⁰² "... hem het genoegen te gunnen om hem te bezoeken."

¹⁰³ "Zie hier de redder van mijn leven. Ik raad hem u allen aan als een waardige kameraad en officier."

zijn, tevergeefs trachtte te onttrekken. Bij de groote bezetting, die in Wezel lag, was er dagelijks een hoofdofficier du jour met de surveillance belast. Zoo meenigmalen nu deze beurt als hoofdofficier du jour tot den kolonel kwam, werd ik bij voorkeur uitgekozen om die dienst gemeenschappelijk met hem te verrigten. Het schenkt mij de streeleendste gewaarwordingen door de mij destijds toegekende onderscheiding, thans veertig jaren later, tevens aan de onsterfelijke nagedachtenis van den held van Smolensko en Moscow eene hulde toe te brengen, welke den stroom des tijds in deze gedeeltelijke trekken mijner autobiographie schijnt te trotseren, die onder alle omstandigheden, zelfs daar waar het anderen vereert, ook dan nog zich zelven eert. Ik heb door dagelijkschen omgang den kolonel leeren hoogschatten, die mij weleer, door heldenmoed aangeblazen, een bitter woord had toegevoegd. Ik heb door zijn dadig leven zelf, door broederlijken handel, door den gulhartigsten krijgsmansblik de herinnering dier voorbijgaande opwellingen op de lofwaardigsten wijze zien wegnemen. Ik heb die genegenheid, die men niet makkelijk van den held verwerven kon, tragsgewijze gewonnen, voor broederlijk vertrouwen en een kameraadschap boven mijnen rang verheven zien plaatsmaken, en het uitstekend geluk leren beseffen om onder de beslommeringen des dadigen levens, ook wanneer zij ons treffen of grieven, den verdienstvollen krijgsman en al mijnen meerderen hoog in te schatten en te gehoorzamen.

Bestendigheid, die men nergens op het ondermaatse aantreft, is in tweespraak met, ja het vergift van den oorlog. Ik moest mij weldra van mijnen chef scheiden en zulks in weerwil zijner poging om die scheiding te vertragen. Er bevonden zich in Wezel op dat tijdstip vele Duitsche en Hollandsche officieren, die zich aan desertie schuldig maakten¹⁰⁴. Een Hollandch officier, Van S[...] genaamd, volgde dit schandvol voorbeeld. Een en ander had terstond den algemeenen maatregel ten gevolge dat elk die geen Franschman was, naar het hart van Frankrijk werd gezonden. Als geboren Hollander verviel ik natuurlijk in de termen van dat algemeen besluit. Vergeefs intervenieerde de kolonel ten behoeven van den luitenant Akersloot van Houten¹⁰⁵ en ten gunste van mij, teneinde van den gedachten maatregel te worden uitgezonderd. Soortgelijke aanzoeken vonden toen bij het Departement van Oorlog zeldzaam gehoor, zodat wij dan ook met al de overigen naar Saint-Servan¹⁰⁶ moesten vertrekken.

Inmiddels werd mijn kolonel tot den rang van brigade-generaal verheven¹⁰⁷. Toen ik mij liet aanmelden om een afscheid van hem te vragen, trof de beleefde en voorkomende ontvangst mij ten hoogste. De toespraak die mij ten deel viel was zoo belangstellend dat ik mij moeite moest geven mij voor te stellen dat ik mij bij een zoo roem- als luisterrijk hoofdofficier bevond, en dat mijne belangen hem tot in de kleinste bijzonderheden bezighielden. Geheel uit eigene beweging behaagde het den generaal mij een certificaat uit te reiken waarvan de inhoud hierna volgt:

Je sousigné, général de brigade, ex-colonel dus 127e Régiment d'Infanterie de Ligne, certifique que M. l'adjudant-major Hoek, attaché au 3e bataillon qui se rend à Namur, a donné pendant la dernière campagne de Russie des preuves de valeur, qui lui ont acquis à juste titre l'estime de ses chefs ainsi que de ses camarades; que blessé à l'attaque de Smolensko il n'a point voulu quitter le

---

¹⁰⁴ Wesel werd door Pruisische troepen ingesloten in december 1813; het capituleerde op 8 mei 1814 en werd op 10 mei ontruimd.

¹⁰⁵ Andries Laurens Akersloot van Houten (8 maart 1794 - 8 oktober 1868). Diende tijdens de veldtocht in Rusland in het 129eme Régiment d'Infanterie de Ligne, maar was op 15 augustus 1813 overgeplaatst naar het 127eme. Hij bleef in Wesel tijdens het beleg. Andries werd op 22 mei gerepatrieerd naar Nederland en werd evenals Melchior Hoek op 26 juni aangesteld als 1e luitenant bij het 2e Bataljon Infanterie van Linie. Met dit bataljon vocht hij bij Waterloo, waar hij gewond raakte.

¹⁰⁶ Saint-Servan, vissersplaats in Bretagne.

¹⁰⁷ Schaeffer werd op 29 december 1813 bevorderd tot brigadegeneraal.

champ de bataille, ou il a reçu une seconde blessure, action pour laquelle il a reçu à Moscow la décoration de la Legion d'Honneur. Cet officier étant aussi recommandable sous le rapport de sa conduite, que sous celui de ses qualités militaires, je réclame en sa faveur la bienveillance des chefs sous les ordres du quel le 3e bataillon pourra se trouver.

Wesel, le 29e [...] 1813. Le général de Brifade (fut signé) Schaeffer.¹⁰⁸

Te Saint-Servan aangekomen werden wij bij een corps pionniers, 2500 man sterk, ingedeeld. Het was uit militairen van onderscheidene natiën samengesteld. Behalve het smartelijk gevoel van buiten mijn dierbaar vaderland te zijn, dat grondgebied wiens zelfsbestaan sedert eeuwen her aan de eene zijde uit de golven ontwoekerd, zich door weergaloozen moed tegen de magtigste vijanden heeft weten te ontwikkelen en staande te houden en hetzelfde ter andere zijde door de Nederlandsche wapenen tegen de grootste mogendheden van Europa, zelfs dan, als zij verbonden daartegen optraden, zoo roemvol heeft weten te handhaven en deszelfs benijde welvaart te beschermen, behalve dat strijdend gevoel om na de verschrikkelijkste levenswoelingen van den Russischen veldtogt mij nu in een doodend krijgsmansleven in een vreemd land te bevinden om er de Fransche wapenfeiten te hooren opsommen, behalve dit alles was de aanblik van al die vreemde natiën, in Fransche uniformen uitgemonterd, eene immer grievende en schokkende gewaarwording. De dalende 'Zon van Napoleon' heeft mij de vervulling der Europeesche wenschen, de onafhankelijkheid, het herboren zelfbestaan van ons weleer zo bloeyend en nog zo gezegend vaderland, luide doen wenschen, maar heeft mij nimmer doen instemmen met de individuele kreten, die weldra met den Moscowischen lavastroom afgevloed door heel Europa weerklank vonden. Als geboren en regtgeaard Nederlander kon ik onmogelijk den Franschen keizer aankleven, maar zooveel te meer heb ik, onder de van zijne hand ontvangen standaard dienende, hem onder de wisseling van roem en grootheid, val en vernedering leeren bewonderen en eeren, en, zooveel mogelijk, dan is die bewondering in zijnen val bij mij ten top geklommen. Als een genie dat zichzelf bewust en in die bewustheid groot was, opende zich uit elk staatkundig en militair standpunt de hartader die het voedde, en ontwikkelde zich bij dien verheven man, toen de 'Voorspoedzon van Austerlitz' tanende was in het barre noorden voor den opmerkzamen beschouwer de ware bronnen om in de tegenspoed der wapenen, die zijnen Europeschen luister moesten verzegelen, eenen vorst groot te noemen en te bewonderen, die bestemd scheen om van die verhevenste keizerstroon tot een lichamelijk vermorzeld staatsgevangene te zullen afdalen, doch op wiens onsterfelijke geest ook dan nog als gijzelaar van Europa, geheel de wereld met gespannen oog zou gevestigd blijven.

Na eenige maanden innerlijke strijd, door mij onder de Fransche wallen met mijne vaderlandsliefde zoo grievend gestreden, begon de bron onzer glorievol gehandhaafde doch sedert de Fransche overheersing onderdrukte onafhankelijkheid weder uit de met bloed gekleurde Neman te vlieten en de stralen van ons zelfbestaan uit de puinen van Smolensko en Moscow te gloren, en ik smaakte het onwaardeerbaar geluk aan mijn vaderland, mijnen

---

¹⁰⁸ "Ik ondergetekende, brigadegeneraal, ex-kolonel van het 127^e Regiment Infanterie van Linie, verklaar dat de adjudant-majoor Hoek, gedetacheerd bij het 3^e bataljon dat zich begeeft naar Namen, tijdens de laatste veldtocht naar Rusland meermalen blijk heeft gegeven dan dapperheid, welk hem terecht het aanzien van zowel zijn meerderen als zijn kameraden heeft opgeleverd; die gewond was geraakt in de aanval op Smolensk en het slagveld niet wenste te verlaten, waarop hij een tweede keer verwond werd, waarvoor hij in Moskou de onderscheiding van het Legioen van Eer ontving. Deze officier is aanbevelenswaardig, zowel ten aanzien van zijn gedrag als wel wat betreft zijn militaire kwaliteiten, ik beveel hem aan in de welwillendheid van zijn meerderen onder wier orders het 3^e bataljon zal zijn geplaatst.

Wesel, de 29^e [onleesbaar] 1813. De Brigadegeneraal (getekend) Schaeffer."

wettigen koning en aan mijne betrekkingen, als door zoovele wonderen die voor alle mijne schreden aanschouwelijk geschied zijn, te worden teruggegeven.

Wanneer ik tot dusverre het uiterst beknopte verslag mijner ontmoetingen en verrigtingen in den Russischen veldtogt, eenvoudig heb nedergesteld en mitsdien aan de zoo kiesche uitnoodiging, mij daartoe formeel gedaan, in zeer vlugtige trekken meen voldaan te hebben, dan leidt mij een luidspreekend gevoel van dankbaarheid tot het Hoogste Wezen, om hier, ofschoon daartoe niet geroepen, bij te voegen dat ik sedert den Russischen veldtogt mijn vaderland nog bijkans 30 jaren effectif gediend heb en sinds nog 7 campagnes waaronder die van Zuid-Brabant heb medegemaakt; dat ik bij de affaires van den Belgischen Opstand en wel inzonderdheid bij die te Kermt¹⁰⁹ en Bautersen¹¹⁰, onder het oog van de kolonel Stöcker¹¹¹, die de brigade kommandeerde, het geluk had bijzondere militaire eer in de betuiging der satisfactie mijner superieuren in te oogsten en na aan het legerhoofd, later Willem II, te zijn voorgesteld geworden, deswege met de Militaire Willemsorde 4^e klasse ben begiftigd¹¹², dat ik, na tot den rang van majoor te zijn opgeklommen, in den jare 1842 na toen vervulde 43 effective dienstjaren, met den rang van luitenant-kolonel werd gepensioneerd, en tevens onmiddellijk aangesteld als kommandant bij het Huis van Opsluiting en Tuchtiging te Leeuwarden, in welke betrekking mij op den 13^e Juny 1849 een nog hooger geluk te beurt is gevallen, dan een zoodanig, waarbij ik op het schoonste ordeteken zou mogen bogen, en wel dat van mijn vaderland op dat tijdstip vijftig aaneenvolgende jaren, waarvan 7 in civiele betrekking, onder algeheele satisfactie en bijzondere onderscheiding der Commissie van Administratie en de herhaalde tevredenheidsbetuigingen van verschillende justitie-ministers eervol te hebben gediend.

En zoo ik mag hoopen van wezentlijk nut te zijn geweest, en nog heden onder het genot van frissche ligchaams- en even gezonde oordeelskrachten dankbaar op mijnen post te staan die ik, door millioenen kogelen voorafgegaan nu reeds tien jaren heb moogen bekleeden.

Den Allerhoogsten alleen zij eere in mijnen dagelijkschen dank toegebracht!!!

---

¹⁰⁹ Kermt, in de buurt van Hasselt. Op 8 augustus 1831 wisten viel het Nederlandse leger vanaf drie kanten het Belgische Maasleger bij Hasselt aan; één der divisies werd bij Kermt door de Belgen teruggedreven na harde gevechten. Het Maasleger werd uiteindelijk verslagen maar wist te ontkomen.

¹¹⁰ Boutersem, in de buurt van Leuven. Op 11 augustus werd hier de voorhoede van het Belgische Scheldeleger verslagen.

¹¹¹ Johan Friedrich Stöcker (1777-1837), RMWO, generaal-majoor der infanterie. Commandant van de 1^e Brigade, 3^e Divisie. Hij versloeg het Belgische leger bij Hasselt.

¹¹² Hoek werd op 12 oktober 1831 in de orde opgenomen.

Visitekaartfoto van Melchior Hoek, door Henri Pronk te 's-Gravenhage, ong. 1860.
Particuliere collectie Jonkvrouw F.L. Sandberg-Ramaeckers, 's-Gravenhage.

"Beknopte aantekeningen: de memoires van Melchior Hoek"
Dit is een uitgave van de vereniging "2^e Bataillon Grenadier Compagnie", www.grenadiercompagnie.nl

Marc Geerdink-Schaftenaar, Julianadorp, maart 2020